

УДК 351.863:334:364
DOI: <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2025/21-6/11>

Вікторія ГУРА, канд. екон. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-4870-4037
e-mail: viktoriya.gura@knu.ua
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Кира НЕЧИПОРЕНКО, магістр
ORCID ID: 0000-0002-0000-4744
e-mail: nechyporenko.kira@knu.ua
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Вступ. Наголошено, що в умовах сучасних викликів, пов'язаних із післявоєнним відновленням України, забезпечення економічної безпеки держави набуває особливої актуальності. Соціальне підприємництво розглянуто як потенційний інструмент стабілізації соціально-економічної системи, що може сприяти розв'язанню таких проблем, як працевлаштування вразливих категорій населення, реінтеграція внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, а також відновлення регіонів, що постраждали від військових дій. Однак емпіричні дослідження щодо впливу соціального підприємництва на економічну безпеку держави залишаються обмеженими. Зокрема, виявлено, що відсутні кількісні оцінки взаємозв'язку між розвитком сектору соціального підприємництва та показниками економічної безпеки. Українська методологія оцінювання економічної безпеки не включає індикатори, пов'язані із соціальним підприємництвом, що ускладнює розуміння його реального внеску у зміцнення економічної стійкості держави. Тому дослідження спрямовано на заповнення цієї прогалини шляхом проведення кореляційного аналізу між кількістю соціальних підприємств в Україні та субіндексами економічної безпеки, що дозволить емпірично оцінити характер та силу цього взаємозв'язку.

Методи. Застосовано комплексний підхід до аналізу економічної безпеки України в контексті розвитку соціального підприємництва. Теоретичні методи дослідження включали аналіз і синтез наукової літератури для систематизації основних підходів до оцінювання економічної безпеки та соціального підприємництва. Логічний метод було застосовано для побудови послідовності дослідження, структурування основних етапів аналізу та узагальнення отриманих результатів. Системний підхід дозволив виявити взаємозв'язки між компонентами економічної безпеки та оцінити інтегративну роль соціального підприємництва в її забезпеченні. Емпірична частина дослідження ґрунтувалася на статистичних методах обробки та аналізу даних. Для оцінювання динаміки та структури економічної безпеки використано описову статистику і кореляційний аналіз.

Результати. Проаналізовано історичну еволюцію методологічних підходів до оцінювання економічної безпеки, яка пройшла шлях від військово-центричних моделей до інтегративних концепцій, що враховують соціально-економічні аспекти. Встановлено, що сучасні підходи дедалі більше акцентують увагу на ролі стійкості економічних систем у забезпеченні безпеки держави, що робить актуальним дослідження інноваційних інструментів, таких як соціальне підприємництво. Оцінено вплив соціального підприємництва на економічну безпеку України. Виявлено, що цей сектор сприяє стабільності соціального складника економіки та має позитивний вплив на розвиток регіонів, зокрема через створення робочих місць для вразливих категорій населення. Кореляційний аналіз підтвердив взаємозв'язок між розвитком соціального підприємництва та інвестиційно-інноваційними процесами, а також важливість інтеграції соціальних ініціатив у стратегії економічної безпеки.

Висновки. Доведено здатність соціального підприємництва розв'язувати ключові соціально-економічні проблеми, такі як створення робочих місць для вразливих категорій населення та підтримка сталого розвитку регіонів. Однак рівень розвитку соціального підприємництва в Україні суттєво поступається країнам ЄС, що підкреслює необхідність державної підтримки, удосконалення законодавства та формування сприятливого регуляторного середовища. Соціальне підприємництво має потужний потенціал і є стабілізаційним чинником у періоди економічної нестабільності, проте потребує інтеграції у стратегії економічної безпеки для максимізації його впливу на стійкість економічної системи. За допомогою кореляційного аналізу даних продемонстровано взаємозв'язок соціального підприємництва з інвестиційно-інноваційними процесами, а також необхідність інтеграції соціальних ініціатив у стратегії економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека держави, соціальне підприємництво, інтегральна оцінка, інноваційний розвиток, державне регулювання.

Вступ

В умовах глобальних економічних потрясінь та безпрецедентних викликів безпеці, що постали перед світовою спільнотою, переосмислення підходів до оцінювання економічної безпеки держави стає імперативом сучасності. За даними останнього звіту Світового банку (2023), глобальні економічні втрати від геополітичних конфліктів у 2023 році сягнули 17,6 трлн доларів США, що становить 19 % світового ВВП. Ця тенденція підкреслює потребу в нових методологічних підходах до оцінювання економічної безпеки держав. Водночас, згідно зі звітом Global Cybersecurity Outlook, у 2023 році економіка кібербезпеки зростала вчетверо швидше, ніж сві-

това економіка загалом). Ці показники свідчать про формування нової парадигми економічної безпеки, де цифрові загрози стають одним із ключових факторів ризику.

Особливої актуальності набуває розвиток соціального підприємництва як інноваційного інструменту забезпечення економічної стійкості. Згідно з комплексним дослідженням Thomson Reuters Foundation, кількість соціальних підприємств у світі зросла на 34 % протягом 2023 року, створивши понад 3,2 млн робочих місць. Цей тренд відображає глобальну тенденцію до соціалізації бізнесу та пошуку нових форм економічної стійкості. В Україні, як зазначено у звіті Української соціальної академії, спостерігається значне зростання

© Гура Вікторія, Нечипоренко Кира, 2025

сектору соціального підприємництва – із 150 підприємств у 2021 році до 375 у 2023 році, незважаючи на складні умови воєнного стану. Крім того, дослідження показує, що 82 % таких підприємств демонструють позитивну динаміку розвитку навіть в умовах кризи.

Водночас традиційні економетричні моделі оцінювання економічної безпеки не повною мірою враховують вплив соціального підприємництва. Це створює значну прогалину в сучасних підходах до аналізу економічної безпеки, оскільки соціальне підприємництво має суттєвий вплив на соціально-економічну стабільність, зокрема через підтримку зайнятості, соціальну інтеграцію та розвиток регіонів. Крім цього, соціальні підприємства слугують своєрідним буфером в умовах економічних криз, сприяючи стійкості локальних економік та зменшенню ризиків соціальної дестабілізації.

З огляду на це дослідження ролі соціального підприємництва в забезпеченні економічної безпеки України є надзвичайно актуальним. Це дослідження має на меті не лише окреслити взаємозв'язки між розвитком соціального підприємництва та ключовими показниками економічної безпеки, але й визначити шляхи інтеграції цього сектору в національну стратегію безпеки. Таким чином, результати дослідження можуть слугувати базою для розроблення ефективних управлінських рішень, спрямованих на зміцнення економічної безпеки України в післявоєнний період.

Метою статті є визначення ролі соціального підприємництва в забезпеченні економічної безпеки держави, розробити рекомендації щодо посилення його впливу на ключові аспекти економічної стабільності та стійкості України.

Основні завдання роботи полягають у:

- дослідженні історичної генези методологічних підходів до аналізу економічної безпеки держави та визначити ключові фактори, що впливали на їх еволюцію;
- обґрунтуванні соціального підприємництва як інноваційного інструменту забезпечення економічної безпеки, враховуючи міжнародний досвід та специфіку розвитку в Україні;
- оцінюванні впливу соціального підприємництва на економічну безпеку України через його роль у підтримці зайнятості, соціальної стабільності та регіонального розвитку;
- розробленні рекомендацій щодо інтеграції соціального підприємництва в стратегію економічної безпеки держави, враховуючи особливості сучасного соціально-економічного середовища України.

Огляд літератури. Дослідження базується на широкому спектрі джерел, включаючи офіційні документи та статистичні дані міжнародних організацій (World Bank, IMF, Thomson Reuters Foundation, British Council, Global Entrepreneurship Monitor, British Council & Social Enterprise UK), національних установ України (Державна служба статистики, Міністерство економіки, Українська соціальна академія, Національна Асамблея людей з інвалідністю) та інших країн (National Security Strategy, European Commission, HM Government, Japanese Ministry of Economy, State Council of China).

Теоретичну основу формують класичні праці з економічної безпеки (Кендлбергер, Гелбрейт, Ростоу, Купер, Сінгер) та сучасні дослідження (Акерлоф і Шиллер, Пікетті, Шваб, Бріннолфссон і Макафі, Родрік, Нордхаус, Болдвін і Ведер ді Мауро). Методологічні аспекти розкрито в роботах Сіманавічене та Станкевічюса, Чена і Жанга, Кумара та ін.

Український контекст соціального підприємництва досліджено в працях Богацької (2023), Гурочкиної та Браунагеля (2024), Назарука (2024), Юрченка та Свириди (2022), Теслиюка і Демчука (2023). Методологічною основою оцінки економічної безпеки слугували Методичні рекомендації Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 (на сьогодні це Міністерство економіки України).

Методи

У статті використано комплексний підхід до аналізу економічної безпеки України в контексті розвитку соціального підприємництва. Теоретичні методи дослідження включали аналіз і синтез наукової літератури для систематизації основних підходів до оцінювання економічної безпеки та соціального підприємництва. Логічний метод було застосовано для побудовання послідовності дослідження, структурування основних етапів аналізу та узагальнення отриманих результатів. Системний підхід дозволив виявити взаємозв'язки між компонентами економічної безпеки та оцінити інтеграційну роль соціального підприємництва в її забезпеченні.

Емпірична частина дослідження ґрунтувалася на статистичних методах опрацювання та аналізу даних. Для оцінювання динаміки та структури економічної безпеки використовувалися описова статистика і кореляційний аналіз. Кореляційний аналіз дозволив визначити взаємозв'язки між окремими субіндексами економічної безпеки, наприклад між соціальним та інвестиційно-інноваційним субіндексами. Крім того, коефіцієнт рангової кореляції Спірмана було застосовано для аналізу зв'язку між кількістю соціальних підприємств та динамікою окремих показників економічної безпеки. Цей метод дав можливість урахувати специфіку даних, які не підпадають під умови нормального розподілу.

Результати

Дослідження історичної генези методологічних підходів до аналізу економічної безпеки держави. Концепція економічної безпеки зазнала значної трансформації в академічній літературі, еволюціонувавши від вузького військово-центричного погляду до комплексної структури, що охоплює множинні виміри національної та міжнародної безпеки (Buzan, & Hansen, 2009). Основи мислення щодо економічної безпеки з'явилися після Другої світової війни, коли нації розглядали економічну безпеку переважно через призму військових можливостей, розподілу ресурсів та промислової спроможності для підтримки оборонних потреб (Kirshner, 1998). Цей ранній період характеризувався акцентом на національній самодостатності та розвитку військово-промислового комплексу.

У 1950-х роках відбулося становлення перших теоретичних концепцій економічної безпеки. Кендлбергер (1986) запропонував теорію гегемоністської стабільності, яка пояснювала взаємозв'язок між міжнародною економічною стабільністю та наявністю панівної держави. Ця теорія стала основоположною для розуміння глобальної економічної безпеки (Lake, 1993).

Епоха холодної війни значно вплинула на теоретичні засади економічної безпеки. Протягом цього періоду науковці зосереджувались на взаємозв'язку між економічною силою та можливостями національної оборони. Гелбрейт (1973) зробив значний внесок у цей дискурс, досліджуючи взаємозв'язки між економічними системами та суспільним добробутом. Паралельно Ростоу (1991) розробив теорію стадій економічного зростання, яка мала значний вплив на розуміння економічного розвитку та безпеки в контексті політики холодної війни.

1970-ті роки принесли нові виклики для економічної безпеки, особливо після нафтової кризи 1973 року. Купер (1972) досліджував вразливість розвинених економік до зовнішніх шоків, що призвело до переосмислення концепції економічної незалежності. Цей період також ознаменувався зростанням уваги до екологічних аспектів економічної безпеки, що було відображено в роботах Медоуза та ін. (1972) про межі зростання.

У 1970–1980-х роках відбувся поворотний момент із впровадженням більш складних аналітичних структур. Сінгер та його колеги (Singer et al., 2012) розробили новаторський Композитний індекс національної спроможності (CINC). У свою чергу, Портер (1990) запропонував концепцію конкурентних переваг націй, яка суттєво вплинула на розуміння економічної безпеки на рівні держав (Grant, 1991).

Значна трансформація відбулася в 1990-х роках із пришвидшенням глобалізації. Калер (2004) підкреслював нові визначення та механізми забезпечення економічної безпеки. Стігліц (1998) додав важливий вимір до дискусії, аналізуючи роль інформаційної асиметрії в глобальній економічній безпеці. Кастельс (2010) представив концепцію мережевого суспільства, яка допомогла зрозуміти нові виклики економічної безпеки в інформаційну еру.

2000-ті роки характеризувалися підвищеною увагою до фінансової безпеки після серії криз. Рейнгарт і Рогофф (2009) провели всебічний аналіз фінансових криз, що суттєво вплинуло на розуміння макроекономічної безпеки (Reinhart, & Rogoff, 2009). Акерлоф і Шиллер (2009) досліджували роль поведінкових чинників у економічній безпеці, представивши концепцію "animal spirits" у контексті економічної стабільності (Akerlof, & Shiller, 2009). Глобальна фінансова криза 2008 року призвела до фундаментального переосмислення ролі фінансового сектору в економічній безпеці та створення нових механізмів регулювання. Базельський комітет з банківського нагляду розробив нові стандарти банківського капіталу та ліквідності (Basel III), що стали важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки. Міжнародний валютний фонд розширив свій мандат, включивши до нього питання макропруденційного нагляду та системних.

2010-ті роки привнесли нові виміри до концепції економічної безпеки. Пікетті (Piketty, 2014) привернув увагу до нерівності як ключового фактора економічної безпеки. Шваб (2016) представив концепцію Четвертої промислової революції, яка змусила переосмислити економічну безпеку в контексті технологічних змін. Ці дані та штучний інтелект стали новими чинниками економічної безпеки, що відображено в роботах (Brīdolfsson, & McAfee, 2014). Розвиток блокчейн-технологій та криптовалют створив нові виклики для фінансової безпеки держав та змусив переглянути традиційні підходи до монетарної політики. Зростання кібератак на критичну інфраструктуру призвело до інтеграції кібербезпеки в загальну концепцію економічної безпеки. Посилення геополітичної напруженості та торговельних війн підкреслило важливість технологічної автономії та безпеки ланцюгів постачання.

Сучасні дослідження (2020-ті роки) все більше фокусуються на стійкості економічних систем. Родрік (Rodrik, 2021) запропонував концепцію "продуктивної різноманітності" як ключового елементу економічної безпеки. Акцент змістився на кліматичну безпеку та сталий розвиток, що відображено в роботах Нордхауса (2017) про економіку зміни клімату. Пандемія COVID-19 призвела до переосмислення глобальних ланцюгів

постачання та економічної взаємозалежності (Baldwin, & Weder di Mauro, 2020). Впровадження ESG-критеріїв (екологічних, соціальних і управлінських) у корпоративному секторі створило нові стандарти оцінювання економічної безпеки підприємств. Розвиток квантових обчислень поставив нові виклики перед криптографічною безпекою фінансових систем. Зростання впливу великих технологічних компаній призвело до появи нових дискусій про цифровий суверенітет та економічну безпеку в цифрову епоху (Brende, B., & Sternfels, 2022).

Методологія оцінки економічної безпеки також значно еволюціонувала. Деякі автори (Simanavičienė, & Stankevičius, 2015) розглядають економічну безпеку через призму економічного розвитку та стабільності, пропонуючи використовувати індикативний аналіз для моніторингу ключових макроекономічних показників. Розроблення нових методів аналізу великих даних дозволило створити більш точні моделі прогнозування економічних загроз та ризиків (Mazziotta, & Pareto, 2013). Розвиток мережевого аналізу допоміг краще зрозуміти системні ризики та взаємозалежності в глобальній економіці (Aldasoro, & Alves, 2018).

Сучасні підходи до оцінювання економічної безпеки включають кілька основних методологій. Композитний індекс національної спроможності (CINC), розроблений Сінгером (1981), базується на демографічних, економічних та воєнних показниках. Індекс національної могутності (NPI) враховує економічні (35%), воєнні (35%), дипломатичні (10%), технологічні (10%) та показники міжнародного впливу (10%). Індекс стійкості FM Global оцінює економічну безпеку та стабільність економік світу в контексті кризових явищ. Важливим доповненням до цих методологій стало розроблення системи динамічних індикаторів, які враховують швидкість змін економічних показників та їх взаємовплив. Методологія оцінювання кіберризиків та цифрової стійкості стала невід'ємною частиною сучасних підходів до оцінювання економічної безпеки. Інтеграція екологічних показників та метрик сталого розвитку значно розширила спектр оцінок економічної безпеки.

Важливо визначити різницю у підходах до забезпечення економічної безпеки між різними країнами. У США економічну безпеку розглядають через призму взаємозв'язку стабільного економічного зростання, економічної незалежності та сильних позицій на світовому ринку. В ЄС концепція економічної безпеки базується на принципах уніфікації та інтеграції. У Великій Британії економічна безпека тісно пов'язана з оборонною політикою та базується на національних інтересах. У Франції акцент зроблено на запобіганні економічним загрозам через розвиток мережі співпраці між державним і приватним секторами. Японська модель економічної безпеки у фокусі уваги має технологічну незалежність та інноваційний розвиток з особливим акцентом на зростання людського капіталу та довгострокове планування. Китайський підхід до економічної безпеки характеризується сильним державним контролем та акцентом на самодостатності в критичних галузях. Скандинавські країни розвинули модель економічної безпеки, що базується на соціальній стійкості та екологічній відповідальності.

Розвиток різних моделей економічної безпеки супроводжувався створенням специфічних інституційних механізмів та інструментів. Наприклад, США створили Комітет з іноземних інвестицій (CFIUS) для контролю інвестицій, що можуть загрожувати національній безпеці. ЄС розробив механізм скринінгу прямих іноземних інвестицій та систему економічних санкцій як інстру-

менти забезпечення економічної безпеки. Велика Британія після Brexit посилила механізми контролю критичної інфраструктури та стратегічних активів. Японія створила спеціальний економічний штаб при кабінеті міністрів для координації питань економічної безпеки та розроблення довгострокових стратегій.

Особливу увагу варто приділити розвитку міжнародних механізмів забезпечення економічної безпеки. Світова організація торгівлі створила систему вирішення торговельних спорів та механізми захисту від недобросовісної конкуренції. Міжнародний валютний фонд розробив нові інструменти фінансової підтримки країн у кризових ситуаціях. Група світового банку впровадила програми підтримки економічної стійкості країн, що розвиваються. Регіональні економічні об'єднання, такі як АСЕАН та МЕРКОСУР, розробили власні механізми економічної безпеки та кризового реагування. Банк міжнародних розрахунків активно працює над розробленням стандартів фінансової безпеки та стійкості банківських систем.

Сучасні дослідження все більше використовують великі дані та машинне навчання для аналізу економічної безпеки (Choi, & Lambert, 2017). Прогнозується, що майбутні дослідження буде зосереджено на інтеграції штучного інтелекту в системи економічної безпеки та розробленні нових метрик для оцінювання цифрової економічної стійкості (Kshetri, 2021).

Варто зазначити, що вибір показників для оцінювання рівня економічної безпеки залишається одним із ключових питань. Для забезпечення об'єктивної оцінки, система показників повинна відповідати принципам репрезентативності, достовірності та інформаційної доступності (El Gibari et al., 2019).

Методологія оцінювання економічної безпеки України, яку використовують від 2013 року згідно з наказом тодішнього Міністерства економічного розвитку і торгівлі "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" № 1277, являє собою комплексну систему оцінювання, що базується на розрахуванні інтегрального індексу через дев'ять середньозважених субіндексів. Ці субіндекси охоплюють ключові сфери національної економіки: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну та фінансову безпеку. Оцінювання відбувається двічі на рік із використанням офіційних статистичних даних державних органів та експертних оцінок, а також рейтингових звітів міжнародних організацій.

Математичний апарат методології базується на нормуванні індикаторів за допомогою лінійної функції, що дозволяє привести різномірні показники до зіставних величин в діапазоні від 0 до 1. Для кожного індикатора встановлено п'ять характеристичних значень: оптимальне, задовільне, незадовільне, небезпечне та критичне. Інтегральний індекс розраховують шляхом зважування нормованих показників за допомогою експертно визначених вагових коефіцієнтів, які періодично переглядають для забезпечення актуальності оцінки в сучасних економічних умовах.

Специфікою української методології є її адаптивність та можливість урахування як кількісних, так і якісних параметрів економічної безпеки. Система передбачає можливість використання останніх доступних значень індикаторів у випадках, коли актуальні дані тимчасово недоступні, що забезпечує безперервність оцінювання. Інтегральний показник формується як

зважена сума субіндексів, де вагові коефіцієнти відображають відносну важливість кожної сфери для загального стану економічної безпеки держави.

Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент забезпечення економічної безпеки.

Соціальне підприємництво у світовому контексті стало важливим інструментом розв'язання соціальних проблем через підприємницькі підходи. Успішні міжнародні приклади включають компанію TOMS, яка за моделлю "один за одного" надає взуття дітям із малозабезпечених родин, та Warby Parker, що забезпечує доступ до корекції зору для людей у країнах, що розвиваються. Такі організації, як Ashoka, підтримують соціальних підприємців фінансово та інтелектуально, допомагаючи їм реалізувати проекти з високим соціальним впливом (Каменко, 2020). Важливо зазначити, що глобальний ринок соціального підприємництва щороку зростає на 1520 %, створюючи нові можливості для розв'язання суспільних проблем. За даними Global Entrepreneurship Monitor, близько 3,7 % дорослого населення у світі залучене до операційної соціально-підприємницької діяльності з показниками від 0,4 % в Ірані до 14,0 % в Сенегалі (Bosma et al., 2015). Станом на 2022 рік у світі налічується близько 11 мільйонів соціальних підприємств, що становить приблизно 0,17 % від загального дорослого населення планети.

У Європейському Союзі соціальне підприємництво є потужним сегментом економіки – функціонує близько 2 мільйонів соціальних підприємств, які забезпечують роботою понад 11 мільйонів людей. Найпоширенішими організаційними формами є соціальні кооперативи в Італії, Франції та Іспанії, а також компанії соціальної мети у Великій Британії та Бельгії. Наприклад, у Німеччині організація "Social Impact" підтримує соціальних підприємців через програми навчання та консультування, а також пропонує кредитування та інвестиції для стартапів. Особливо разючим є те, що соціальні підприємства в ЄС генерують близько 8 % ВВП Союзу. Європейська Комісія активно підтримує розвиток сектору через спеціальні програми фінансування, які щороку дорівнюють понад 500 мільйонів євро.

В Україні соціальне підприємництво почало активно розвиватися з початку 2000-х років, що підтверджують дані Google Trends, які демонструють поступове зростання популярності цього терміна, особливо після 2015 року. За даними каталогу соціальних підприємств, станом на 2017 рік в Україні функціонувало близько 150 соціальних підприємств (Каменко, 2020). Найбільша концентрація таких підприємств спостерігається у північних (43 %) та західних (27 %) регіонах країни. Цікаво відзначити, що середній річний оборот українського соціального підприємства становить близько 500 тисяч гривень. До того ж близько 70 % соціальних підприємств в Україні реінвестують свій прибуток у соціальні проекти.

Серед успішних українських прикладів можна виокремити "Veterano Pizza", яке працевлаштовує ветеранів військової служби, та "Urban Space" – соціальне підприємство, що розвиває громадський простір та стимулює соціальну взаємодію. Важливим аспектом розвитку сектору є підтримка з боку міжнародних організацій, зокрема USAID та Pact, які надають технічну допомогу та менторську підтримку соціальним підприємцям. Варто зазначити, що українські соціальні підприємства створили понад 2000 робочих місць для вразливих категорій населення. Показово також, що 85 % соціальних підприємств продовжують свою діяльність навіть в умовах економічної кризи (Назарук, 2024).

Під час війни соціальне підприємництво набуло особливого значення як інструмент вирішення нових соціальних викликів, зокрема підтримки внутрішньо переміщених осіб та ветеранів. Згідно з даними опитування Національної Асамблеї людей з інвалідністю України, у 2022 році в країні працювало 179 соціальних підприємств громадських об'єднань осіб з інвалідністю, що демонструє важливу роль цього сектору в розв'язанні соціальних проблем. Статистика показує, що понад 60 % таких підприємств адаптували свою діяльність до воєнних умов та розширили спектр соціальних послуг. Дослідження також виявило, що кожне третє соціальне підприємство започаткувало нові проекти для підтримки постраждалих від війни.

Ключовими викликами для розвитку соціального підприємництва в Україні залишаються відсутність спеціального законодавства, обмежений доступ до фінансування та недостатня інституційна підтримка. Водночас наявність міжнародної технічної допомоги та наростаючий інтерес до цієї сфери створюють перспективи для подальшого розвитку сектору. За прогнозами експертів, у наступні п'ять років кількість соціальних підприємств в Україні може зрости втричі за умови впровадження відповідних законодавчих змін. Регуляторне середовище для соціального підприємництва в Україні залишається одним із найбільших викликів для розвитку сектору. Ключовою проблемою є відсутність законодавчого визначення поняття "соціальне підприємництво" та чітких критеріїв ідентифікації таких підприємств. Це створює суттєві перешкоди для розвитку сектору, оскільки соціальні підприємці змушені працювати в межах загального законодавства про підприємницьку діяльність, яке не враховує їхньої соціальної місії та особливостей функціонування.

В умовах відсутності спеціального законодавства соціальні підприємства в Україні функціонують у різних організаційно-правових формах – як товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), фізичні особи-підприємці (ФОП), громадські організації або благодійні фонди. Кожна з цих форм має свої обмеження та можливості, проте жодна повністю не відповідає специфіці соціального підприємництва. Наприклад, для українських соціальних підприємств найбільш поширеними є комбінації ФОП із громадською організацією або створення ТОВ, що дозволяє поєднувати комерційну діяльність із соціальною місією (Гурочкіна, & Браунагель, 2024).

Особливо гострою є проблема відсутності податкових пільг та преференцій для соціальних підприємств. На відміну від європейських країн, де існують спеціальні режими оподаткування та державні програми підтримки, в Україні соціальні підприємства оподатковуються на загальних

підставах. Це суттєво впливає на їхню фінансову стійкість, особливо враховуючи, що значна частина їхніх ресурсів спрямована на розв'язання соціальних проблем та підтримку вразливих груп населення.

Відсутність єдиного реєстру соціальних підприємств та системи їх сертифікації створює додаткові труднощі для розвитку сектору. Це ускладнює процес моніторингу їхньої діяльності, оцінювання соціального впливу та обґрунтування необхідності державної підтримки. За різними оцінками, до початку повномасштабного вторгнення в Україні налічувалося близько 1000 соціальних підприємств, проте через відсутність офіційної статистики ці дані можуть бути неточними (Каменко, 2020).

У контексті європейської інтеграції України питання регулювання соціального підприємництва набуває особливої актуальності. Існує потреба в розробленні та прийнятті спеціального закону про соціальне підприємництво, який урахував би європейський досвід та українські реалії. Такий закон має визначити критерії ідентифікації соціальних підприємств, встановити механізми їх державної підтримки, запровадити систему податкових пільг та створити умови для розвитку соціального інвестування.

Вплив соціального підприємництва на економічну безпеку України. Через відсутність єдиної системи статистичного обліку соціальних підприємств в Україні та складність агрегації даних в умовах воєнного стану для забезпечення достовірності аналізу було використано верифіковані дані Міністерства економіки України за період до 2021 року. Такий підхід дозволяє провести комплексний аналіз впливу соціального підприємництва на економічну безпеку держави на основі повних та перевірених статистичних даних, уникаючи потенційних похибок, пов'язаних з неповнотою інформації у воєнний та післявоєнний періоди.

Дослідження економічної безпеки України та впливу на неї соціального підприємництва потребує комплексного аналізу динаміки інтегральних показників за тривалий період. За даними Міністерства економіки України, аналіз тенденцій за 2010–2021 рр. (рис. 1) виявляє помітну волатильність інтегрального показника економічної безпеки з характерним мінімумом у 2015 році (44 %) та подальшим відновленням до рівня 48 % у 2021 році. Індекс економічної безпеки України за 2022–2023 рр. неможливо підрахувати, тому наш аналіз буде побудований на основі даних за період до початку повномасштабної війни. Така динаміка свідчить про наявність структурних проблем в економічній системі України, які потребують інноваційних підходів до їх розв'язування. Примітно, що після відновлення у 2019 році до рівня 49 % показник демонстрував певну стабілізацію навколо позначки 48 %.

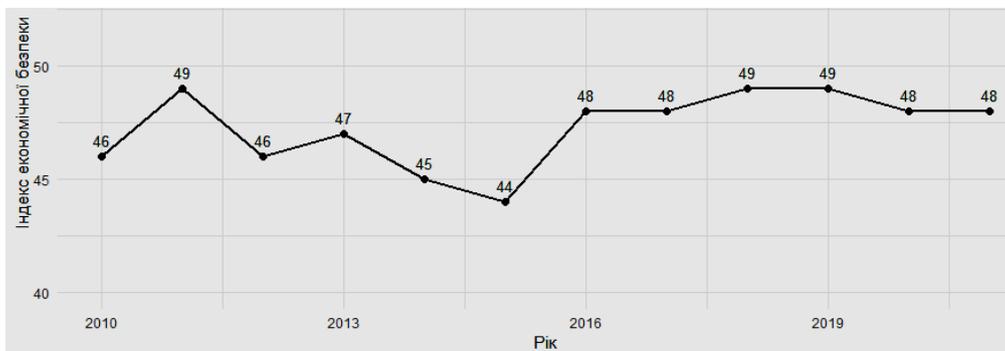

Рис. 1. Динаміка Індексу економічної безпеки України 2010–2021

Джерело: побудовано автором на основі даних Міністерства економіки України (Показники економічної безпеки України (Лист № 3021-06/94703-09) [Відповідь на інформаційний запит]).

Гурочкіна та Браунагель (2024) підкреслюють, що особливу увагу варто приділити аналізу субіндексів економічної безпеки. За результатами описової статистики (табл. 1) найвищі середні значення демонструють макроекономічний (90,2) та виробничий (59,0) субіндекси, тоді як демографічний (31,5) та зовнішньоекономічний (34,9) показують найнижчі результати. Примітно, що виробничий субіндекс демонструє найнижчу волатильність ($sd = 2,56$), що вказує на його стабілізаційну роль у системі економічної безпеки. Такий розподіл значень підкреслює необхідність посилення уваги до демографічного складника безпеки.

Кореляційний аналіз взаємодії субіндексів (табл. 2) виявляє значущі взаємозв'язки між компонентами економічної безпеки. Зокрема, заслуговує на увагу сильна позитивна кореляція між виробничим та енергетичним субіндексами (0,86), що підтверджує тісний взаємозв'язок між виробничою та енергетичною безпекою України. Також спостерігається помітна позитивна кореляція між соціальним та фінансовим субіндексами (0,78), що вказує на взаємозалежність соціальної та фінансової стабільності. Особливо цікавим є виявлений негатив-

ний зв'язок між інвестиційно-інноваційним та зовнішньоекономічним субіндексами (-0,78), що може свідчити про певні структурні диспропорції в економіці.

Таблиця 1
Описова статистика для індексу економічної безпеки України (2010–2021)

Субіндекс	Mean	SD	Min	Max	Median
Демографічний	31,5	3,12	24	36	31
Енергетичний	53,6	4,19	47	59	54,5
Фінансовий	43,8	5,03	37	56	44
Продовольчий	45,6	8,64	32	58	48
Зовнішньоекономічний	34,9	5,84	24	44	35
Інвестиційно-інноваційний	39,2	4,86	30	48	39
Макроекономічний	90,2	2,76	85	94	90,5
Виробничий	59	2,56	55	64	59
Соціальний	42,3	4,25	35	50	42

Джерело: розраховано авторами на основі даних Міністерства економіки України (Показники економічної безпеки України (Лист № 3021-06/94703-09) [Відповідь на інформаційний запит]).

Таблиця 2
Кореляційний аналіз взаємодії субіндексів економічної безпеки України

	Виробничий	Демографічний	Енергетичний	Зовнішньоекономічний	Інвестиційно-інноваційний	Макроекономічний	Продовольчий	Соціальний	Фінансовий
Виробничий	1,00	-0,28	0,66	0,54	-0,57	0,48	-0,10	-0,03	-0,09
Демографічний	-0,28	1,00	-0,68	-0,63	0,61	0,19	0,40	-0,13	0,37
Енергетичний	0,66	-0,68	1,00	0,61	-0,72	-0,19	-0,12	-0,32	-0,57
Зовнішньоекономічний	0,54	-0,63	0,61	1,00	-0,78	0,27	-0,56	-0,22	-0,44
Інвестиційно-інноваційний	-0,57	0,61	-0,72	-0,78	1,00	0,00	0,16	0,18	0,44
Макроекономічний	0,48	0,19	-0,19	0,27	0,00	1,00	-0,40	0,46	0,54
Продовольчий	-0,10	0,40	-0,12	-0,56	0,16	-0,40	1,00	-0,31	-0,23
Соціальний	-0,03	-0,13	-0,32	-0,22	0,18	0,46	-0,31	1,00	0,78
Фінансовий	-0,09	0,37	-0,57	-0,44	0,44	0,54	-0,23	0,78	1,00

Джерело: розраховано авторами на основі даних Міністерства економіки України (Показники економічної безпеки України, 2024).

Виявлена нерівномірність розвитку різних складників економічної безпеки, що особливо помітно на радарній діаграмі за 2021 рік (рис. 2), створює потенційні можливості для розвитку соціального підприємництва як інструменту балансування системи економічної безпеки. Спостерігається особливо значний розрив між макроекономічним показником (90,2 %) та інвестиційно-інноваційним (39,2 %), що вказує на необхідність структурних змін в економіці. Як зазначають Юрченко та Свирида (2022), соціальне підприємництво може стати ефективним механізмом залучення соціальних інвестицій та впровадження інновацій у соціальній сфері. Цей висновок набуває особливої актуальності в контексті виявленого дисбалансу між різними складниками економічної безпеки.

Подальший аналіз часових рядів (рис. 3) демонструє синхронність у динаміці фінансового та соціального субіндексів (кореляція 0,78), що може свідчити про позитивний вплив фінансової стабільності на соціальний сектор економіки. Цю тенденцію підтверджує у своїх дослідженнях Богацька (2023), яка відзначає мультиплікативний ефект соціального підприємництва на різні сектори економіки. Особливо важливим є той факт, що за високої волатильності фінансового сектору соціальний компонент демонструє відносну стабільність.

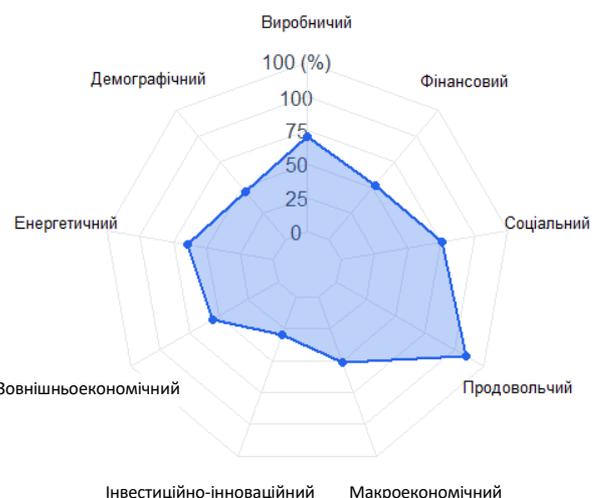

Рис. 2. Радар економічної безпеки України в 2021 році

Джерело: побудовано авторами на основі даних Міністерства економіки України (Показники економічної безпеки України (Лист № 3021-06/94703-09) [Відповідь на інформаційний запит]).

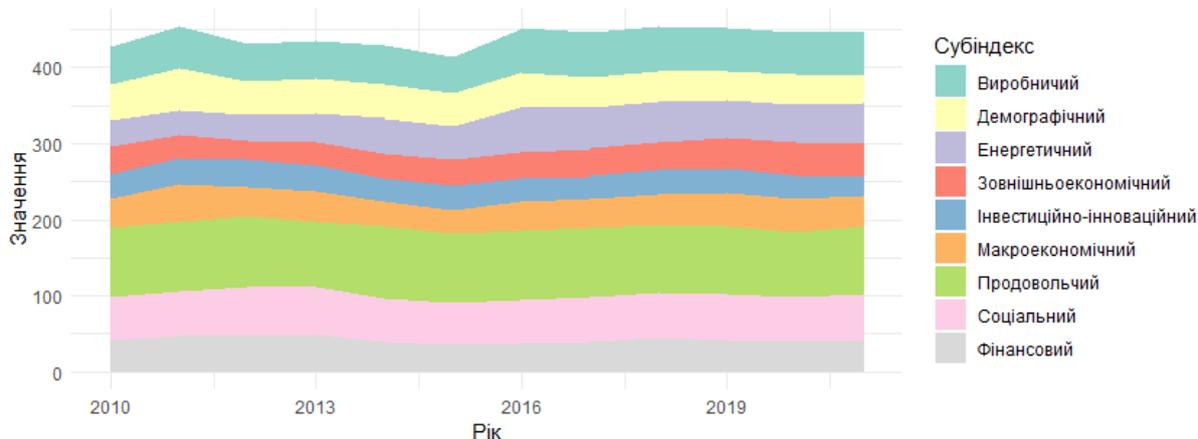

Рис. 3. Динаміка субіндексів економічної безпеки України (2010–2020)

Джерело: побудовано авторами на основі даних Міністерства економіки України (Показники економічної безпеки України (Лист № 3021-06/94703-09) [Відповідь на інформаційний запит]).

Варто також зазначити, що аналіз кореляційної матриці (табл. 2) виявляє цікаву закономірність у взаємозв'язках між різними складниками економічної безпеки. Зокрема, макроекономічний складник демонструє помірну позитивну кореляцію із соціальним (0,46) та фінансовим (0,54) складниками, що підкреслює її інтеграційну роль у системі економічної безпеки. Це узгоджується з висновками Гурочкиної та Браунагеля (2024) щодо системоутворювальної ролі макроекономічної стабільності в економічній системі України. Примітним є також виявлений негативний зв'язок між енергетичною та демографічною безпекою (–0,68), що вказує на потенційні соціально-економічні виклики в енергетичному секторі.

Особливу увагу привертає динаміка зміни субіндексів економічної безпеки протягом досліджуваного періоду, яка демонструє найбільшу стабільність макроекономічної складової (sd = 2,76) та найвищу волатильність продовольчої безпеки (sd = 8,64). Це може свідчити про необхідність посилення уваги до продовольчої безпеки як потенційно вразливого елемента економічної системи та підтверджує важливість розвитку відповідних секторів для зміцнення економічної безпеки держави загалом.

Для дослідження взаємозв'язку між соціальним підприємництвом та економічною безпекою було використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмана замість коефіцієнта Пірсона, який ми застосовували для аналізу взаємозв'язків між субіндексами. Це рішення зумовлене кількома чинниками. По-перше, дані щодо кількості соціальних підприємств не відповідають нормальному розподілу, що є необхідною умовою для використання кореляції Пірсона. По-друге, вибірка є відносно невеликою (2010–2020 роки), що також схиляє до використання непараметричних методів аналізу. Коефіцієнт кореляції Спірмана розраховувався за формулою:

$$\rho = 1 - \frac{6\sum d^2}{n(n^2 - 1)}, \quad (1)$$

де d – різниця між рангами відповідних показників, n – кількість спостережень.

Кореляційний аналіз виявляє складний взаємозв'язок між різними вимірами економічної безпеки та розвитком соціального підприємництва в Україні (табл. 3). Найсильніші та статистично значущі кореляції спостерігаються у зовнішньоекономічному секторі (позитивна кореляція, $\rho = 0,900$) та демографічному секторі (нега-

тивна кореляція, $\rho = -0,848$), обидва на рівні $p < 0,001$. Це свідчить про те, що в міру зміцнення зовнішньоекономічної безпеки України кількість соціальних підприємств зростала, тоді як демографічна безпека показала зворотну залежність. Енергетичний сектор також показав сильну позитивну кореляцію ($\rho = 0,788$), тоді як інвестиційні інновації продемонстрували помірну негативну кореляцію ($\rho = -0,639$).

Таблиця 3
Кореляція Спірмена між підіндексами економічної безпеки та кількістю соціальних підприємств в Україні (2010–2020)

Субіндекс економічної безпеки	Коефіцієнт кореляції	p-значення	Значущість
Зовнішньоекономічний	0,900	0,000	***
Демографічний	-0,348	0,001	***
Енергетичний	0,788	0,004	**
Інвестиційно-інноваційний	-0,639	0,034	*
Виробничий	0,570	0,067	нз
Фінансовий	-0,488	0,128	нз
Продовольчий	-0,435	0,181	нз
Макроекономічний	0,166	0,626	нз
Соціальний	-0,086	0,802	нз

Примітка: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, нз = не значущий.

Джерело: розраховано авторами на основі даних Міністерства економіки України (Показники економічної безпеки України (Лист № 3021-06/94703-09) [Відповідь на інформаційний запит]).

Цікаво, що кілька субіндексів економічної безпеки, включаючи виробничий, фінансовий, продовольчий, макроекономічний та соціальний сектори, не показали статистично значущої кореляції з кількістю соціальних підприємств. Така закономірність свідчить про те, що розвиток соціального підприємництва в Україні протягом 2010–2020 років визначався насамперед міжнародними економічними факторами та демографічними змінами, а не внутрішніми економічними умовами. Негативна кореляція з демографічною безпекою може свідчити про те, що соціальні підприємства виникли як відповідь на демографічні виклики, потенційно заповнюючи прогалини в соціальних послугах або можливостях працевлаштування у періоди демографічного тиску.

Виявлений сильний позитивний зв'язок із зовнішньоекономічною безпекою ($\rho = 0,900$, $p < 0,001$) може бути

пояснений тим, що соціальні підприємства часто виникають у відповідь на міжнародні тенденції та практики, а також користуються підтримкою міжнародних донорів та інвесторів. Це підтверджує важливість міжнародної співпраці та інтеграції для розвитку соціального підприємництва в Україні.

Статистично значущий зв'язок з енергетичною безпекою ($p = 0,788$, $p < 0,01$) може відображати тенденцію соціальних підприємств до участі в проєктах з енергоефективності та сталого розвитку, що стає все більш актуальним у контексті глобальних екологічних викликів та енергетичної кризи.

Помірна негативна кореляція з інвестиційно-інноваційною безпекою ($p = -0,639$, $p < 0,05$) може вказувати на те, що соціальні підприємства частіше виникають як відповідь на недостатній рівень інвестицій та інновацій у соціальній сфері, заповнюючи наявні прогалини через інноваційні підходи та альтернативні джерела фінансування.

Дискусія і висновки

Дослідження історичної генези методологічних підходів до аналізу економічної безпеки держави дозволило визначити ключові чинники, що впливали на їх еволюцію. До них зараховано військову могутність держави, міжнародну економічну стабільність, суспільний добробут, екологічну ситуацію, фінансову безпеку держави, інформаційний розвиток, технологічні зміни, глобальні ланцюги постачання та економічну взаємозалежність, стійкість економічних систем.

Обґрунтовано, що соціальне підприємництво є інноваційним інструментом забезпечення економічної безпеки України. Результати дослідження дозволили встановити, що цей сектор здатен сприяти розв'язанню низки соціально-економічних проблем, включаючи створення робочих місць для вразливих категорій населення та підтримку сталого розвитку регіонів. Однак рівень розвитку соціального підприємництва в Україні залишається значно нижчим, ніж у країнах ЄС, що вказує на необхідність формування сприятливого регуляторного середовища та активізації державної підтримки.

Результати кореляційного аналізу підтвердили наявність помірного позитивного взаємозв'язку між соціальним та інвестиційно-інноваційним субіндексами економічної безпеки. Це свідчить про синергетичний ефект від впровадження соціальних інновацій, що можуть стимулювати розвиток нових технологій та підвищувати інвестиційну привабливість. Водночас низькі показники інвестиційно-інноваційного субіндексу вказують на необхідність створення додаткових механізмів підтримки соціального підприємництва, таких як гранти чи пільгове кредитування для інноваційних проєктів.

Аналіз динаміки субіндексів продемонстрував стабільність соціального компоненту економічної безпеки навіть у періоди економічних криз. Це підкреслює потенціал соціального підприємництва як стабілізаційного чинника, особливо в регіонах, що постраждали від військових дій. Однак нерівномірність розвитку субіндексів, зокрема низький рівень макроекономічного та інвестиційно-інноваційного складників, створює ризики для економічної системи загалом.

Проведено оцінення впливу соціального підприємництва на економічну безпеку України через його роль у підтримці зайнятості, соціальної стабільності та регіонального розвитку. З'ясовано, що в Україні на теперішній момент недостатньо як статистичної бази, так і юридичних механізмів для вивчення та підтримки соціального підприємництва. Відсутність система-

тичного обліку таких підприємств та спеціального законодавства значно ускладнює проведення кількісних досліджень у цій сфері. Однак із впровадженням змін у законодавстві, створенням єдиного реєстру соціальних підприємств та покращенням облікових процедур, уже найближчим часом з'явиться можливість для більш точного аналізу та розроблення ефективних політик підтримки цього сектору.

Відсутність значущих кореляцій між кількістю соціальних підприємств та фінансовим або продовольчим субіндексами вказує на обмежений вплив цього сектору на ці складники економічної безпеки. Це свідчить про необхідність інтеграції соціальних підприємств у більш широкий економічний контекст, зокрема через залучення їх до програм продовольчої безпеки або стимулювання розвитку секторів, пов'язаних із фінансовою стійкістю.

Розроблено рекомендації щодо інтеграції соціального підприємництва в стратегії економічної безпеки держави, враховуючи особливості сучасного соціально-економічного середовища України. Обґрунтовано, що однією з ключових проблем залишається недостатність інституційної підтримки соціального підприємництва. Враховуючи успішний досвід країн ЄС, таких як Німеччина чи Польща, доцільно запровадити спеціальні режими оподаткування для соціальних підприємств та створити єдиний реєстр таких організацій в Україні. Це не лише стимулюватиме розвиток сектору, але й сприятиме підвищенню прозорості та довіри з боку потенційних інвесторів.

Таким чином, подальший розвиток соціального підприємництва в Україні потребує комплексного підходу, що включатиме державну підтримку, розвиток законодавчої бази, активізацію міжнародної співпраці та створення сприятливого середовища для соціальних інновацій. Запропоновані у статті методологічні підходи можуть слугувати основою для подальших досліджень у цій сфері, а отримані результати – стати практичним інструментом для покращення економічної безпеки держави.

Внесок авторів: Вікторія Гура – концептуалізація теоретичних засад дослідження і структурування статті, методологія, підготування висновків і пропозицій, написання (перегляд і редагування); Кира Нечипоренко – відбір, аналіз і огляд джерел, узагальнення та аналіз зібраних матеріалів, формальний аналіз, програмне забезпечення, валідація даних, написання початкового варіанта (чернетки) статті.

Список використаних джерел

- Богацька, Н. (2023). Перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*, 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-4>
- Гурочкіна, В. В., & Браунагель, А. В. (2023). Соціальні підприємства в умовах війни VS ринок праці та демографічна ситуація України. *Сталый розвиток економіки*, 3(50), 271–282. <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1031/987>
- Каменко, В. (2020). *Соціальне підприємництво в Україні: Економіко-правовий аналіз. EU4YOUTH – розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Молдові та Україні. EU4YOUTH*. Прямою разом. https://europeanunion.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
- Назарук, В. (2024, 9 січня). *Соціальне підприємництво в умовах війни: ліки чи плацебо?* Економічна правда. <https://epravda.com.ua/columns/2024/01/9/708567/>
- Теслюк, С., & Демчук, І. (2023). Розвиток соціального підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 4(32), 116–125. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-116-125>
- Юрченко, О., & Свирида, О. (2022). Соціальні підприємства в Україні: Стан та проблеми розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 3, 74–78. <https://doi.org/10.32782/dees.3-13>
- Akerlof, G. A., & Shiller, R. J. (2009). *Animal spirits: How human psychology drives the economy, and why it matters for global capitalism*. Princeton University Press.

- Aldasoro, I., & Alves, I. (2018). Multiplex interbank networks and systemic importance: An application to European data. *Journal of Financial Stability*, 35, 17–37.
- Baldwin, R., & Weder di Mauro, B. (2020). *Economics in the time of COVID-19*. CEPR Press.
- Bosma, N., Schøtt, T., Terjesen, S., & Kew, P. (2015). *Special topic report: Social entrepreneurship*. Global Entrepreneurship Monitor. <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2015-report-on-social-entrepreneurship>
- Brende, B., & Sternfels, B. (2022, June 7). *Resilience for sustainable, inclusive growth*. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/resilience-for-sustainable-inclusive-growth>
- Briñolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton & Company.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell Publishers.
- Choi, J., & Lambert, J. H. (2017). Advances in risk analysis with big data. *Risk Analysis*, 37(8), 1435–1442.
- Cooper, R. N. (1972). Economic interdependence and foreign policy in the seventies. *World Politics*, 24(2), 159–181. <https://doi.org/10.2307/2009735>
- El Gibari, S., Gómez, T., & Ruiz, F. (2019). Building composite indicators using multicriteria methods: A review. *Journal of Business Economics*, 89(1), 1–24.
- Galbraith, J. K. (1973). *Economics and the public purpose*. Houghton Mifflin. https://archive.org/details/economicspublicp00galb_0
- Grant, R. M. (1991). Porter's 'Competitive advantage of nations': An assessment. *Strategic Management Journal*, 12(7), 535–548.
- Kahler, M. (2004). Economic security in an era of globalization: Definition and provision. *The Pacific Review*, 17(4), 485–502. <https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>
- Kindleberger, C. P. (1973). *The world in depression, 1929–1939*. University of California Press. <https://doi.org/10.1017/S0022050700089580>
- Kirshner, J. (1998). Political economy in security studies after the cold war. *Review of International Political Economy*, 5(1), 64–91.
- Kshetri, N. (2021). Artificial intelligence in developing countries: Opportunities and threats. *IEEE IT Professional*, 23(4), 24–29.
- Lake, D. A. (1993). Leadership, hegemony, and the international economy: Naked emperor or tattered monarch with potential? *International Studies Quarterly*, 37(4), 459–489.
- Mazziotta, M., & Pareto, A. (2013). Methods for constructing composite indices: One for all or all for one? *Rivista Italiana di Economia Demografia e Statistica*, 67(2), 67–80.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. (1972). *The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. Dartmouth Libraries. <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>
- Nordhaus, W. D. (2017). *The climate casino: Risk, uncertainty, and economics for a warming world*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300203813>
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press. <https://dowbor.org/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf>
- Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This time is different: Eight centuries of financial folly*. Princeton University Press.
- Rodrik, D. (2021). Why does globalization fuel populism? Economics, culture, and the rise of right-wing populism. *Annual Review of Economics*, 13, 133–170. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-070220-032416>
- Rostow, W. W. (1991). *The stages of economic growth: A non-communist manifesto*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625824>
- Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. World Economic Forum. <https://archive.org/details/the-fourth-industrial-revolution-schwab-2016>
- Simanavičienė, Ž., & Stankevičius, A. (2015). Economic security and national competitiveness. *Public Security and Public Order*, 15, 126–143.
- Singer, J. D. (1981). Correlates of war II: Testing some realpolitik models. *International Affairs*, 57(2), 322–323. <https://doi.org/10.2307/2619173>
- Singer, J. D., Bremer, S., & Stuckey, J. (1972). Capability distribution, uncertainty, and major power war, 1820–1965. In B. Russett (Ed.), *Peace, war, and numbers* (pp. 19–48). Sage.
- Stiglitz, J. E. (1998). *Towards a new paradigm for development: Strategies, policies and processes*. Prebisch Lecture at UNCTAD. <https://unctad.org/system/files/official-document/prebisch9th.en.pdf>
- References**
- Akertof, G. A., & Shiller, R. J. (2009). *Animal spirits: How human psychology drives the economy, and why it matters for global capitalism*. Princeton University Press.
- Aldasoro, I., & Alves, I. (2018). Multiplex interbank networks and systemic importance: An application to European data. *Journal of Financial Stability*, 35, 17–37.
- Baldwin, R., & Weder di Mauro, B. (2020). *Economics in the time of COVID-19*. CEPR Press.
- Bogatska, N. (2023). Prospects for the development of social entrepreneurship in Ukraine. *Economy and Society*, 53 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-4>
- Bosma, N., Schøtt, T., Terjesen, S., & Kew, P. (2015). *Special topic report: Social entrepreneurship*. Global Entrepreneurship Monitor. <https://www.gemconsortium.org/report/gem-2015-report-on-social-entrepreneurship>
- Brende, B., & Sternfels, B. (2022, June 7). *Resilience for sustainable, inclusive growth*. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/resilience-for-sustainable-inclusive-growth>
- Briñolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton & Company.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press.
- Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Blackwell Publishers.
- Choi, J., & Lambert, J. H. (2017). Advances in risk analysis with big data. *Risk Analysis*, 37(8), 1435–1442.
- Cooper, R. N. (1972). Economic interdependence and foreign policy in the seventies. *World Politics*, 24(2), 159–181. <https://doi.org/10.2307/2009735>
- El Gibari, S., Gómez, T., & Ruiz, F. (2019). Building composite indicators using multicriteria methods: A review. *Journal of Business Economics*, 89(1), 1–24.
- Galbraith, J. K. (1973). *Economics and the public purpose*. Houghton Mifflin. https://archive.org/details/economicspublicp00galb_0
- Grant, R. M. (1991). Porter's 'Competitive advantage of nations': An assessment. *Strategic Management Journal*, 12(7), 535–548.
- Kahler, M. (2004). Economic security in an era of globalization: Definition and provision. *The Pacific Review*, 17(4), 485–502. <https://doi.org/10.1080/0951274042000326032>
- Kamenko, V. (2020). *Social Entrepreneurship in Ukraine: Economic and Legal Analysis. EU4YOUTH – Unlocking the Potential of Young Social Entrepreneurs in Moldova and Ukraine*. EU4Youth. Moving Forward Together [in Ukrainian]. https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2021/07/legal-report-in-ukraine_ukrainian_1.pdf
- Kindleberger, C. P. (1973). *The world in depression, 1929–1939*. University of California Press. <https://doi.org/10.1017/S0022050700089580>
- Kirshner, J. (1998). Political economy in security studies after the cold war. *Review of International Political Economy*, 5(1), 64–91.
- Kshetri, N. (2021). Artificial intelligence in developing countries: Opportunities and threats. *IEEE IT Professional*, 23(4), 24–29.
- Lake, D. A. (1993). Leadership, hegemony, and the international economy: Naked emperor or tattered monarch with potential? *International Studies Quarterly*, 37(4), 459–489.
- Mazziotta, M., & Pareto, A. (2013). Methods for constructing composite indices: One for all or all for one? *Rivista Italiana di Economia Demografia e Statistica*, 67(2), 67–80.
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. (1972). *The limits to growth: A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. Dartmouth Libraries. <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>
- Nazaruk, V. (2024, January 9). *Social Entrepreneurship in Wartime: Medicine or Placebo? Economic Truth* [in Ukrainian]. <https://epravda.com.ua/columns/2024/01/9/708567/>
- Nordhaus, W. D. (2017). *The climate casino: Risk, uncertainty, and economics for a warming world*. Yale University Press. <https://doi.org/10.12987/9780300203813>
- Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press. <https://dowbor.org/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf>
- Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This time is different: Eight centuries of financial folly*. Princeton University Press.
- Rodrik, D. (2021). Why does globalization fuel populism? Economics, culture, and the rise of right-wing populism. *Annual Review of Economics*, 13, 133–170. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-070220-032416>
- Rostow, W. W. (1991). *The stages of economic growth: A non-communist manifesto*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511625824>
- Schwab, K. (2016). *The fourth industrial revolution*. World Economic Forum. <https://archive.org/details/the-fourth-industrial-revolution-schwab-2016>
- Simanavičienė, Ž., & Stankevičius, A. (2015). Economic security and national competitiveness. *Public Security and Public Order*, 15, 126–143.
- Singer, J. D. (1981). Correlates of war II: Testing some realpolitik models. *International Affairs*, 57(2), 322–323. <https://doi.org/10.2307/2619173>
- Singer, J. D., Bremer, S., & Stuckey, J. (2012). Capability distribution, uncertainty, and major power war, 1820–1965. In B. Lear, D. Macaulay, M. Reid Searkees (Eds.), *Advancing Peace Research. Leaving Traces. Selected Articles by J. David Singer* (pp. 192–206). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203128398>
- Singer, J. D., Bremer, S., & Stuckey, J. (1972). Capability distribution, uncertainty, and major power war, 1820–1965. In B. Russett (Ed.), *Peace, war, and numbers* (pp. 19–48). Sage.
- Stiglitz, J. E. (1998). *Towards a new paradigm for development: Strategies, policies and processes*. Prebisch Lecture at UNCTAD. <https://unctad.org/system/files/official-document/prebisch9th.en.pdf>

Teslyuk, S., & Demchuk, I. (2023). Development of social entrepreneurship in Ukraine under martial law. *Economic Journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*, 4(32), 116–125 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-116-125>

Yurchenko, O., & Svyryda, O. (2022). Social Enterprises in Ukraine: Status and Development Problems. *Digital Economy and Economic Security*, 3, 74–78 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/dees.3-13>

Отримано редакцією журналу / Received: 02.01.25

Прорецензовано / Revised: 12.01.25

Схвалено до друку / Accepted: 16.01.25

Viktoriya GURA, PhD (Econ.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-4870-4037
e-mail: viktoriya.gura@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Kyra NECHYPORENKO, Master's Student
ORCID ID: 0000-0002-0000-4744
e-mail: nechyporenko.kira@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN ENSURING THE STATE'S ECONOMIC SECURITY

Background. In the context of current challenges related to Ukraine's post-war recovery, ensuring the state's economic security becomes particularly relevant. Social entrepreneurship is viewed as a potential tool for stabilizing the socio-economic system, which can help address issues such as employment for vulnerable populations, reintegration of internally displaced persons and veterans, and restoration of regions affected by military actions. However, empirical research on the impact of social entrepreneurship on state economic security remains limited. In particular, there are no quantitative assessments of the relationship between social entrepreneurship sector development and economic security indicators. The Ukrainian methodology for assessing economic security does not include indicators related to social entrepreneurship, making it difficult to understand its real contribution to strengthening the state's economic resilience. Therefore, this research aims to fill this gap by conducting correlation analysis between the number of social enterprises in Ukraine and economic security sub-indices, which will empirically evaluate the nature and strength of this relationship.

Research object. Social entrepreneurship in the context of ensuring the state's economic security.

Methods. A comprehensive approach was applied to analyze Ukraine's economic security in the context of social entrepreneurship development. Theoretical research methods included analysis and synthesis of scientific literature to systematize the main approaches to evaluating economic security and social entrepreneurship. The logical method was used to construct the research sequence, structure the main analysis stages, and summarize the obtained results. The systematic approach helped identify relationships between economic security components and evaluate the integrating role of social entrepreneurship in ensuring it. The empirical part of the research was based on statistical methods of data processing and analysis. Descriptive statistics and correlation analysis were used to assess the dynamics and structure of economic security.

Results. The historical evolution of methodological approaches to economic security assessment was analyzed, which evolved from military-centric models to integrative concepts that consider socio-economic aspects. It was established that modern approaches increasingly emphasize the role of economic systems' resilience in ensuring state security, making research into innovative tools such as social entrepreneurship relevant. The impact of social entrepreneurship on Ukraine's economic security was evaluated. It was found that this sector contributes to the stability of the social component of the economy and has a positive effect on regional development, particularly through job creation for vulnerable populations. Correlation analysis confirmed the relationship between social entrepreneurship development and investment-innovation processes, as well as the importance of integrating social initiatives into economic security strategies.

Conclusion. The ability of social entrepreneurship to address key socio-economic issues, such as creating jobs for vulnerable populations and supporting sustainable regional development, has been proven. However, the level of social entrepreneurship development in Ukraine significantly lags behind EU countries, highlighting the need for state support, legislation improvement, and creation of a favorable regulatory environment. Social entrepreneurship has strong potential and serves as a stabilizing factor during periods of economic instability, but requires integration into economic security strategies to maximize its impact on economic system resilience. Correlation analysis of data demonstrated the relationship between social entrepreneurship and investment-innovation processes, and showed the need for integrating social initiatives into economic security strategies.

Keywords: economic security of the state, social entrepreneurship, integral assessment, innovative development, state regulation.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflict of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.